

УДК 811.111'244:34

АКСІОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ В УПЕРЕДЖЕНОМУ МОВЛЕННІ АМЕРИКАНСЬКИХ І РОСІЙСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

Кушч Е.О., к. філ. н., доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізький національний технічний університет

Статтю присвячено дослідженню особливостей стратегічної організації упередженого мовлення американських і російських політиків. У статті аналізуються ті аксіологічні стратегії та тактики, що є засобами вираження етнічних упереджень у мовленні політичних діячів.

Ключові слова: аксіологічні стратегії та тактики, етнічні упередження, комунікативні засоби вираження, стратегічна організація, упереджене мовлення.

Статья посвящена исследованию особенностей стратегической организации предубежденных речей американских и российских политиков. В статье анализируются те аксиологические стратегии и тактики, которые являются коммуникативными средствами выражения этнических предубеждений в речах политических деятелей.

Ключевые слова: аксиологические стратегии и тактики, этнические предубеждения, коммуникативные средства выражения, стратегическая организация, предубежденные речи.

Kushch E.O. AXIOLOGICAL STRATEGIES AND TACTICS IN THE PREJUDICED SPEECHES OF AMERICAN AND RUSSIAN POLITICIANS

The article is devoted to the investigation of peculiarities of strategic organization of American and Russian politicians' prejudiced speeches. Those axiological strategies and tactics that are viewed as communicative means of expressing ethnic prejudices in the speeches of political leaders are analyzed in it.

Key words: axiological strategies and tactics, ethnic prejudices, communicative means of expressing, strategic organization, prejudiced speeches.

Постановка проблеми. Проблема упередженого мовлення політиків привертає увагу не тільки лінгвістів, але й фахівців інших галузей гуманітарних наук: конфліктологів, політологів, соціологів тощо. Ставлячи за мету визначити способи та засоби подолання різноманітних упереджень, що існують у сучасних політиків і вербалізуються в їх мовленні, науковці говорять про те, що поряд із засобами масової інформації мовлення політичних діячів є одним із найголовніших засобів впливу на свідомість людини, одним із важелів формування переконань та укорінення упереджених поглядів у сучасних суспільствах та світовій спільноті загалом [1, с. 13].

Етнічні упередження існували в США з часів заснування цієї країни. В її етнічний склад входять не тільки білошкірі та темношкірі американці, але й вихідці з країн Азії, індіанці, латиноамериканці тощо. У зв'язку із цим існує велика кількість метафоричних назв на позначення США: *melting pot, mosaic, salad bowl, pizza, rainbow, kaleidoscope, symphony*. На думку Т. ван Дейка, якому належить провідна роль у дослідженні етнічних упереджень у лінгвістиці, упереджене ставлення до чужоземців в європейських державах та США базується вже не на ідеї расової нерівності, що

зумовлювала дискримінацію за етнічними та расовими ознаками на початку та в середині минулого століття, а на етноцентричних переконаннях про соціокультурну вищість своєї нації, хибному уявленні політиків про те, що іноземці не здатні до інтеграції і загрожують культурній ідентичності країн [3, с. 112]. Так, наприклад, упередженому ставленню американських політиків до представників ісламських країн сприяла війна з Іраком, численні теракти, що відбулися в США. Представлене, зокрема, публічними виступами мовлення політичних діячів стає потужним засобом розповсюдження упередженого сприйняття цих іноземців у країні. Упереджене ставлення до представників чужих націй, зокрема українців, характерне і для мовлення російських політиків.

Постановка завдання. Упередженість щодо іноземців виявляється, насамперед, у стратегічній організації мовлення політичних діячів. У зв'язку із цим метою статті є дослідження особливостей стратегічної організації упередженого мовлення американських і російських політиків, а її завдання полягають у виявленні стратегій і тактик вираження упередженості політичних діячів цих країн щодо представників певних націй. Оскільки під упереджен-

нями розуміють «негативні та стереотипні уявлення та переконаннями, ворожі, необ'єктивні судження представників однієї соціальної, етнічної, політичної єдності про іншу» [2, с. 187], засобами вираження упередженості у мовленні політиків США та Росії є, насамперед, аксіологічні стратегії та тактики, які виявляють систему ціннісних переконань та орієнтацій політичних діячів щодо чужинців.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи іноземців як представників чужих «вони-груп», американські політики використовують стратегію ціннісної диференціації. Зорієнтована на ідентифікацію та розмежування іноземців, дана стратегія передбачає зображення відмінностей між ними з можливим наданням негативних і стереотипних характеристик. Диференціація чужинців відбувається з позицій «Ми-групи», що експлікує етноцентричні погляди та переконання політичних діячів. Здійснення їх стратегічного задуму вимагає вибору та застосування оцінно-характеризуючих комунікативних тактик:

- 1) ідентифікації іноземців;
- 2) контрастування.

За допомогою тактики ідентифікації політики розрізняють іммігрантів не лише за їх етнічною приналежністю, але й, передусім, за їх легальним / нелегальним статусом. Тактика ідентифікації іноземців використовується політичними діячами США для позначення нелегального статусу перебування чужинців у країні. Це вказує на стереотипні та негативні уявлення політиків про них як правопорушників імміграційних законів. Засобами реалізації ідентифікаційної тактики в мовленні американських політиків виступають, насамперед, різнорівневі мовні одиниці, що маркують нелегальний статус іноземців, які прибувають до США, наприклад:

(1) *Vast majority of claimants enter America by circumventing controls, either completely or by deception* [7].

(2) *A lot of people stay here after their visas expire* [9].

(3) *Many people claiming asylum are not genuine refugees* [13].

У наведених прикладах ідентифікаційна тактика реалізується за допомогою речень і словосполучень, що визначають нелегальний статус чужоземців *claimants enter America by circumventing controls, either completely or by deception; people stay here after their visas expire; people claiming asylum are not genuine refugees*. Вживаючи у своєму мовленні лек-

сичні одиниці із семантикою «більшість, велика кількість» (*vast majority, a lot of, many*), американські політики намагаються створити ілюзію масової навали іноземців до країни задля формування негативних уявлень про них в американській спільноті.

Втілення стратегічного задуму ціннісної диференціації іноземців здійснюється і шляхом протиставлення їх представникам своєї нації. Саме тому в упередженому мовленні політичних діячів США застосовується тактика контрастування. Спрямована, передусім, на визначення розбіжностей між іммігрантами та американцями, зазначена тактика експлікує контрарні відношення, представлені опозиціями «своє-чуже», де чужі є носіями негативних стереотипів, а своїм приписуються позитивні якості.

Фактичний матеріал демонструє, що стереотипні характеристики чужинців надаються шляхом їх протиставлення американським пенсіонерам, а тактика контрастування, базуючись на риторичному прийомі антитези, реалізується в мовленні політиків США за допомогою паралельних конструкцій, хіазмів, антонімів, наприклад:

(4) *American pensioners are on the modest incomes. Many of them are elderly, managing on their state pension and perhaps also a little pension from their work. They pay their full rent and for all their own expenses. Now they are going to be asked to pay 35\$ to able-bodied males who have come over here on a prolonged holiday and now claim that the American taxpayer should support them* [10].

Засобами реалізації тактики контрастування в дискурсі американського політика слугують речення, що містять антитезу. Вживаючи речення позитивно-оцінної семантики, він не лише характеризує американських пенсіонерів позитивно – *American pensioners are on the modest incomes. Many of them are elderly, managing on their state pension and perhaps also a little pension from their work. They pay their full rent and for all their own expenses*, – але й протиставляє їх чужинцям. Характеристика останніх здійснюється реченням *able-bodied males who have come over here on a prolonged holiday and now claim that the American taxpayer should support them*, негативно-оцінне значення якого є контекстуально зумовленим. Тактика контрастування виявляється й у використанні контекстуальних антонімів на позначення представників своєї (*American pensioners*) та чужих (*able-bodied males*) націй.

Вербалізація етнічних упереджень у мовленні американських політиків здійснюється і за допомогою **стратегії дистанціювання іноземців**. Результатом використання цієї стратегії є відчуження представників іноетнічних спільнот, виведення їх за межі кола «своїх», що відбувається шляхом висловлення зневаги та презирства, зазначення фактів неприйняття їх самими політиками та всією американською спільнотою. Як свідчить фактичний матеріал, стратегія дистанціювання знаходить своє відображення в тактиках **відчуження іноземців і применшення їх значущості**.

Застосовуючи тактику відчуження, політики характеризують іноземців як представників чужого світу, які ніколи не будуть належати до американської нації, є небажаними та непотрібними їй, наприклад:

(5) *Those foreigners who stay here will have American ID and will be protected by our laws, but they will be regarded as permanent guests, not as Americans, because such status springs from blood and not from printers' ink* [14].

У наведеному прикладі тактика відчуження актуалізована не лише засобами номінації іноземців *those foreigners*, алей, передусім, реченням *they will be regarded as permanent guests, not as Americans, because such status springs from blood and not from printers' ink*, що вказує на упереджене ставлення американського політика до іноземців.

Застосування тактики применшення значущості свідчить про презирство іншого американського політика до іммігрантів із країн Третього світу:

(6) *It is easy to jump to the conclusion that the urge of so-called 'asylum seekers', most of whom are from distant and poor countries like Afganistan, Somalia and Zimbabwe, is caused by level of benefits that are waiting for them in America* [6].

Втілення обраної тактики у мовленні політичного діяча відбувається реченням *the urge of so-called 'asylum seekers'... is caused by level of benefits that are waiting for them in America*. Засобом експлікації презирливого та упередженого ставлення у вказаному реченні слугує номінативне словосполучення на позначення іммігрантів *so-called 'asylum seekers'*. Етнонаціональна приналежність і причина залишення останніх у країні уточнюється ним за допомогою одиниць пропозитивної номінації *most of whom are from distant and poor countries like Afganistan, Somalia and Zimbabwe; is caused by level of benefits that are waiting for them in America*.

Провідною у вираженні упереджень у мовленні американських політиків виступає **стратегія дискредитації чужоземців**. Спрямована на пониження авторитету, підірив довіри, компрометування та створення їх негативного образу, дана стратегія передається тактиками:

- 1) зазначення нижчого статусу іммігрантів;
- 2) стигматизації іноземців;
- 3) наведення негативних прикладів.

Тактика зазначення нижчого статусу іммігрантів використовується політичними діячами США для формування негативних уявлень про представників іноетнічних спільнот як неосвічених, примітивних, низько кваліфікованих, нижчих за рівнем розвитку порівняно з американцями. Використання вказаної тактики спостерігаємо в наступному прикладі:

(7) *We have an underclass of people, uneducated and ignorant, who should be supported because of their refugee status* [14].

Вказана тактика передається номінативною одиницею на позначення низького соціального статусу іммігрантів *underclass of people*; лексемами, що характеризують цих осіб негативно *uneducated, ignorant and uncultured*; реченням *who should be supported because of their refugee status*, що вказує на причину необхідності їх підтримання американцями.

Для втілення стратегічного задуму американські політики звертаються і до тактики стигматизації. Ця тактика зорієнтована на надання негативних та упереджених характеристик іноземців, позначення їх як декласованих, ворожих та небезпечних осіб, що несуть загрозу американському суспільству. Термін «стигма» походить від давньогрецького слова «*stigma, stigmatos*» зі значенням «клеймо на тілі раба чи злочинця» [244, с. 156]. Саме тому стигматизованій особі або групі завжди приписуються негативні якості та соціальні вади. Такі особи / соціальні групи зазвичай викликають страх та агресію. Поняття «стигматизованості» не є універсальним. Воно зумовлене ідеологічно, етносоціально та історично, а також варіюється залежно від норм культури та моралі певного соціуму чи групи.

Стигматизація чужоземців може відбуватися шляхом встановлення негативних асоціативних семантичних зв'язків, що здійснюється за моделями:

$A \in B (A=B)$;

A має відношення до B.

Для з'ясування особливостей встановлення негативних асоціативних семантичних

зв'язків за вказаними моделями звертаємося до аналізу прикладів:

(8) *I could give enough examples, where people have been granted political asylum, but afterwards it was turned out, that these are members of international criminal organizations, belonging to drug rings and the like* [12].

(9) *We must also face the fact that, even in the case of brutal dictatorship such as Iraq, we cannot take people pretending or perhaps changing their minds later* [11].

У прикладі 8 стигматизація відбувається за моделлю «А є В» (*people have been granted political asylum ... are members of international criminal organizations, belonging to drug rings and the like*). У прикладі 9 встановлення негативних семантичних асоціативних зв'язків відбувається згідно з моделлю «А має відношення до В». Автор даного висловлювання вказує на неможливість прийняти до країни тих, хто жив при диктаторському режимі в Іраку і тому відрізняється своїм світоглядом (*even in the case of brutal dictatorship such as Iraq, we cannot take people pretending or perhaps changing their minds later*).

Реалізація стратегії дискредитації чужоземців в упередженому мовленні американських політиків відбувається і тактикою наведення негативних прикладів. Використання цієї тактики спрямоване на унаочнення, наведення доказів того, що чужинці чинять злочини, порушують закони та створюють проблеми для американців. Тактика наведення негативних прикладів передається в мовленні політиків етнонімічними назвами на позначення чужинців та різнорівневими негативно-оцінними одиницями, що характеризують їх як злочинців та правопорушників закону. Особливо це стосується представників ісламського світу:

(10) *Two Iranian asylum seekers were caught smuggling opium worth 37000\$ into America. Customs officers discovered the opium in searches at Hartsfield-Jackson Atlanta International Airport* [11].

Негативна репрезентація референтів, позначених словосполученням з етнонімічною назвою *Two Iranian asylum seekers*, відбувається за допомогою предикативної конструкції *smuggling opium worth 37000\$ into America*. Її вживання дає змогу політику охарактеризувати іранців як наркоділців і контрабандистів та зазначити, що вони на велику суму ввозять у країну наркотики.

Для унаочнення та наведення доказів злочинного факту ввезення опіуму американський політик застосовує і речення *Customs officers discovered the opium in searches at Hartsfield-Jackson Atlanta International Airport*.

Упереджене мовлення російських політиків характеризується поєднанням **стратегії позитивної репрезентації представників своєї нації та дискредитації чужих націй**, української, зокрема. Про це свідчить наступний приклад:

Мы шли навстречу Украине не только по Крыму, но и по такой сложнейшей теме, как разграничение акватории Азовского моря и Керченского пролива. Из чего мы тогда исходили? Исходили из того, что хорошие отношения с Украиной для нас – главное, и они не должны быть заложником тупиковых территориальных споров. Но при этом, конечно, рассчитывали, что Украина будет нашим добрым соседом, что русские и русскоязычные граждане на Украине, особенно на её юго-востоке и в Крыму, будут жить в условиях дружественного, демократического, цивилизованного государства, что их законные интересы будут обеспечены в соответствии с нормами международного права. Однако ситуация стала развиваться по-другому. Раз за разом предпринимались попытки лишить русских исторической памяти, а подчас и родного языка, сделать объектом принудительной ассимиляции... [5].

У наведеному прикладі представники російської нації, їхні дії та думки характеризуються за допомогою позитивно-оцінних речень *Мы шли навстречу Украине...; Исходили из того, что хорошие отношения с Украиной для нас – главное...; Но при этом, конечно, рассчитывали, что Украина будет нашим добрым соседом*. Представники української нації водночас характеризуються негативно: *Раз за разом предпринимались попытки лишить русских исторической памяти, а подчас и родного языка, сделать объектом принудительной ассимиляции*. Зазначені одиниці є засобом актуалізації стратегії дискредитації представників української нації.

Висновки. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі упередженого дискурсу політиків різних країн, розробці методик корегування та усунення упередженості в інституційних типах дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гасанов И.Б. Национальные стереотипы и образ врага / И.Б. Гасанов. – М. : Прогресс, 1994. – 39 с.
2. Кон И.С. Психология предрассудка. О социально-психологических корнях этнических предрассудков / И.С. Кон // Новый мир. – 1966. – № 9. – С. 187–201.
3. Dijk T. A. van. Ideology: a Multidisciplinary Approach / T. A. vanDijk. – L. : Sage Publications, 1998. – 374 p.
4. Goffman E. Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity / E. Goffman. – Touchstone : Trade Paperback, 1986. – 168 p.
5. Путин В. Обращение к Генеральному собранию о воссоединении с Крымом / В. Путин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.km.ru/v-rossii/2014/03/18/vladimir-putin/734940-obrashchenie-vladimira-putina-k-federalnomu-sobraniyu-o-vo>.
6. Burn B. No Truth / B. Burn [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72225&speeches=1>.
7. Davis D. Balancing free demand security – A Modern British Bill of Rights / D. Davis [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72231&speeches=1>.
8. Gorman T. Third Immigration: Importing Poverty, not Prosperity / T. Gorman [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72234&speeches=1>.
9. Humbley M. Immigration and Asylum / M. Humbley [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72242&speeches=1>.
10. Lelie P. We should do something / P. Lelie. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72242&speeches=1>.
11. Lilly N. Islamic Threat / N. Lilly [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72227&speeches=1>.
12. Smith D. Why Should We Say No / D. Smith [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72223&speeches=1>.
13. Tirkophore E. Asylum and Immigration / E. Tirkophore [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72229&speeches=1>.
14. Tirkophore E. Vast Majority Against / E. Tirkophore [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hot.com.politica.usa=72230&speeches=1>.